

Sture Kvarv:

De olympiske vinterlekene i 1952 – politisk legitimering og debatt

Publisert i *Nytt Norsk Tidsskrift* nr. 4 2006 23. årgang.

De olympiske vinterlekene i 1994 på Lillehammer har vært gjenstand for mange forskningsprosjekter, evalueringer og utredninger. Imidlertid finnes det lite forskning på dette arrangementet i Oslo i 1952. I det følgende skal noen av de kulturelle og politiske forutsetningene for vinter-OL i 1952 belyses. Vi skal se nærmere på måtene dette arrangementet ble begrunnet, promotert og legitimert på. Legitimeringen måtte skje både overfor allmennheten, det politiske miljøet og det olympiske miljøet internasjonalt.

Vinter-OL i 1952 var et Oslo-arrangement og representerte en betydelig økonomisk satsing for kommunen, tatt i betraktning datidens lønns- og prisnivå. Av de samlede utgiftene på drøyt 14 millioner kroner, utgjorde Oslo kommunes andel ca. 11 millioner kroner.¹ Den viktigste, mest utfordrende og ressurskrevende delen av arrangementet var anleggsdelen. Etter krigen var de fleste av byens idrettsanlegg i dårlig stand, dette som følge av manglende vedlikehold. Istandsettingen av anleggene og arenaene måtte skje samlet og koordinert, og i henhold til internasjonale standardkrav for olympiske leker. Arrangementet ble gjennomført i en periode preget av gjenoppbygging og streng offentlig regulering av materielle ressurser og arbeidskraft. Rasjoneringen hadde som siktemål å kanalisere ressursene inn i bygging av boliger og infrastruktur. Umiddelbart er det vanskelig å tenke seg at en kunne finne plass til et så kostnads-krevende tiltak som et vinter-OL, og da innenfor et så lavt prioritert område som idrett. Dette skal vi se nærmere på.

På arrangementssiden knyttet en til seg ressurspersoner fra Oslo. (Det kan synes som et paradoks at de viktigste aktørene for et slikt elitearrangement, som Rolf Hofmo, Otto Johansen og Arne Bruusgaard, hadde sin bakgrunn fra breddeidretten og Arbeidernes Idrettsforbund.) En viktig inngang til forståelsen av vinterlekene i 1952 og hvordan lekene kunne realiseres, var Rolf Hofmos personlige engasjement og posisjon. Han var blant initiativtakerne til å få lekene til Norge og Oslo. Hofmo var medlem av kommunens komité for vinterlekene, visepresident i organisasjonskomiteen, formann for lekenes anleggskomité, formann i stadionkomiteen, leder for Statens Idrettskontor (senere Statens Ungdoms- og Idrettskontor – STUI) og varaordfører for Arbeiderpartiet i Oslo på det tidspunktet byen ble

tildelt lekene. Vi skal belyse hvordan Hofmo, men også andre sentrale aktører, bidro til å legitimere arrangementet.

Organisasjonskomiteen greide langt på vei å legitimere og skape oppslutning om De olympiske vinterlekene i allmennheten. Men de konkrete løsningsforslagene var det vanskeligere å få aksept for. Særlig forslaget om hovedarena var kontroversielt. Spørsmålet utløste en heftig debatt både i hovedstadspressen og i det politiske miljøet. I det følgende skal denne debatten belyses.

Løftene om den samfunnsmessige nytten av anlegg og installasjoner i etterkant av lekene var altså et viktig argument for denne storsatsingen. I tillegg ble argumentasjonen for lekene knyttet til langsiktige visjoner om deres helsemessige betydning. Påstandene om at ikke-sportslige argumenter for å søke OL i 1952 knapt var til stede, og at det var snakk om bortimot en ren sportsbegivenhet, skal nyanseres.²

Argumentet om etterbruk

I 1946, samme året som London ble foreslått som vertsby for De olympiske sommerlekene, ble Oslo nevnt i ulike sammenhenger som en aktuell kandidat for vinterlekene. Imidlertid mente regjeringen og sentrale idrettsledere at tiden ennå ikke var moden for at Oslo kommune (og Norge) kunne påta seg et slikt arrangement. I tillegg var aktører innenfor idrettsbevegelsen skeptiske til å satse offentlige midler på toppidretten.

Men tanken om å søke et slikt arrangement var sådd, og medlemmene av Oslo formannskap arbeidet aktivt for at dette kunne finne sted.³ Initiativet fikk etter hvert gjennomslag politisk og administrativt hos finansrådmannen og hos teknisk rådmann. Det var finansrådmannens administrasjon som skulle ha det øverste ansvaret for planleggingen av arrangementet. I et møte den 22. august 1946 vedtok formannskapet, etter forslag fra ordføreren, å søke om å få vinterlekene til Oslo.⁴ Forslaget ble enstemmig vedtatt. Den 1. juni 1947 vedtok Den internasjonale olympiske komité å overlate arrangeringen av vinterlekene til Oslo.

Sett på bakgrunn av de store gjenoppbyggingsoppgavene etter krigen ble bygge- og anleggsplanene gjenstand for en betydelig offentlig oppmerksomhet. At det kunne oppnås tilstrekkelig oppslutning om de kostnadskrevende anleggene, må sees i sammenheng med løftene om at den ordinære boligbyggingen ikke skulle bli skadelidende og at det skulle skje en samfunnsmessig forsvarlig etterbruk av anlegg og installasjoner.

Allerede høsten 1945, under de innledende drøftingene med myndighetene om hvor realistisk det var å påta seg et slikt arrangement, ble innkvarteringsspørsmålet tatt opp. I et

møte i Sosialdepartementet 27. oktober 1945, der blant andre statsråd Sven Oftedal, formann for Norges Idrettsforbund, Olaf Helseth, og Norges representant for den olympiske komiteen, Thomas Fearnley, var til stede, gikk det frem at de vesentlige innvendingene ikke gjaldt mangelen på egnede idrettsanlegg, men mulighetene til å innkvartere deltakere og tilreisende.⁵

Innkvarteringsboligene skulle kunne brukes som studentboliger, hybler og leiligheter for unge etter at lekene var over. Boligene for innkvartering av deltakerne på Sogn ble studentboliger, og på Ullevål ble det etablert sykesøsterhybler. I Iladalen ble det i regi av OBOS bygd hybler som etter lekene ble tatt i bruk som trygdeboliger. OL-hovedkvarteret og pressesenteret ved Østbanen ble til Hotell Viking. Telekommunikasjon, veier og annen infrastruktur ble opprustet og kom hele byen til gode. På grunnlag av lekene skjedde det samtidig en betydelig standardmessig oppgradering av Bislett og Holmenkoll-anlegget. Det helt nye tilfanget til byens anleggstilbud var Jordal Amfi. Med andre ord ble løftene om positive ettervirkninger, bolig- og anleggsmessig, langt på vei innfridd. Også den folkelige profilen bidro til å gi arrangementet legitimitet.

Vinterlekene – et folkelig arrangement i Oslo

Det kan stilles spørsmål ved om vinterlekene i det hele tatt hadde noe med breddeidrett å gjøre. Men ifølge Matti Goksøyr var Hofmo av den oppfatningen at OL-arrangementet kunne brukes til å få bygd idrettsanlegg som kunne komme den allmenne idretten til gode.⁶

Anleggssaken i tilknytning til vinterlekene gjaldt opprustning og utbedring av anlegg som *opprinnelig* var bygd for allmennidrettens fremme. Samtlige hurtigløp på skøyter, kunstløp og bandykamper skulle avvikles på Bislett. Denne arenaen hadde kapasitet for 28 000 tilskuere. Holmenkollbakken var start- og målsted for stafett og langrenn på ski, samt hovedanlegget for hopprenn. Jordal Amfi var en kunstfrossen arena som var øremerket ishockeykamper. Denne kunne ta imot 9000 personer.⁷ Et stykke nord for Holmenkollbakken ble Rødkleiva blinket ut for slalåm. De andre alpingrenene, utforrenn og storslalåm, foregikk på Norefjell – 120 km fra Oslo. Bobsleighbanen startet ved sportsrestauranten Frognerseteren. Det var byggingen av Jordal Amfi, opprustningen av Holmenkollanlegget og Bislett som var de største utgiftspostene for kommunen.

Arrangementet fikk et preg av folkefest, der eliten og publikum ennå var en organisk del av breddeidretten i Norge.⁸ Ingar Skrede skriver at lekene riktignok ble en stjerneparade, men samtidig var det internasjonale nivået slik at en 41 år gammel amatør som Olav Økern kunne bli nummer fire på 50-kilometeren – inkludert de seks minuttene han brukte på å smøre

om skiene underveis.⁹ Til en viss grad bar lekene preg av den idrettsfilosofien som Arbeidernes Idrettsforbund (AIF) hadde stått for på 1930-tallet. AIF var en typisk masseorganisasjon med front mot “stjerneidrett”. Medlemmene av helsekomiteen for 1952-lekene, som hadde sin bakgrunn fra AIF, var opptatt av de antatt positive virkningene for folkehelsen ved bredde- og mosjonsidrett.¹⁰ Det er mulig at representanter for arbeiderbevegelsen, ut fra et helsepolitisk perspektiv, så for seg at vinterlekene indirekte kunne fremme folkehelsen gjennom den generelle helse- og sunnhetseksposeringen som arrangementet kunne føre med seg. Et annet moment er at arbeiderbevegelsen nokså tidlig innarbeidet idretten i det allmenne kulturarbeidet, og da som en folkelig motvekt mot “finkultur”.

Det var første gang at en vinterolympiade ble lagt til en større by og ikke til et isolert vintersportssted. Vinterlekene ga de kommunale myndighetene i Oslo en anledning til å profilere byen som verdens hovedstad for vinteridrett.¹¹ Ifølge Edgeir Benum hadde 1952-lekene som formål å presentere flere positive sider ved Oslo som by.¹² Oslo forente storbylivets goder med idretts- og naturlivets gleder, og byen var en sosial foregangsby. Forestillingen om mennesket i naturen sto sentralt i presentasjonen av Oslo. Det var også et poeng ved både by-jubileet og vinter-OL at turister skulle trekkes til Oslo og Norge.

Imidlertid var det på ingen måte opplagt at lekene burde legges til Oslo, snarere tvert imot. Den gjengse oppfatningen på Stortinget, i Sosialdepartementet og innenfor STUI var at storbyene var tilstrekkelig forsynt med idrettsanlegg, og at anleggsbevilgningene i stor grad heller skulle komme distriktskommuner til gode. Ifølge idrettshistorikeren Matti Goksøyr var den distriktpolitiske tankegangen også viktig for Sosialdepartementet ved innføringen av den nye tippeloven. Departementet så det som samfunnsnyttig at det ble satt i gang tiltak som tjente til å knytte ungdommen til hjemstedet.¹³ Den distriktpolitiske profilen er tydelig også om en ser på de reelle fordelingene av STUI-midlene, særlig frem til midten av 1950-tallet.¹⁴

Men hvordan kunne Hofmo, STUI-leder med klar distriktsprofil, forsvare at et slikt arrangement ble lagt til Oslo? Jo, nettopp ved at de statlige tippemidlene ikke ble belastet, kun Oslo kommunes budsjetter. Kommunens komité for vinterlekene, med Hofmo i spissen, fikk gjennomslag for at Oslo kommune påtok seg å dekke det meste av utgiftene til anlegg, forberedelser, arrangement m.m. Det går frem av Norges Olympiske Komité's møteprotokoll fra møtet 1. februar 1949 at det var rimelig at Oslo kommune påtok seg å dekke det meste av anleggsutgiftene, nettopp fordi det var kommunen som etter lekene kunne nyte godt av anleggene. Det ble føyd til at hovedutgiftene til anleggene hadde sin årsak i vinterlekene og burde dekkes av inntekter ved stevner, olympianåler, lisensavgifter m.m.¹⁵

Debatt om Hofmos forslag til hovedarena

Selv om det langt på vei lot seg gjøre å skape oppslutning om lekene i allmennheten var anleggsspørsmålet kontroversielt – av mange grunner. Dimensjoneringen av anleggene, og fremfor alt spørsmålet om hva en skulle velge som hovedarena, var spørsmål av stor symbolsk og ressursmessig betydning. På vegne av kommunens olympiakomiteé la Hofmo i 1948 frem et forslag om Sogn som hovedarena, et forslag som ble grundig drøftet før den endelige beslutningen ble fattet i bystyret. Hofmo og olympiakomiteen satte all sin prestisje inn på en utbygging av Sogn, med påfølgende trussel om å fratse vervene hvis de ikke fikk gjennomslag politisk.¹⁶ I et oppslag i Arbeiderbladet, underskrevet av komiteens medlemmer og formannen Hofmo, høsten 1949, het det:

Komiteen er forvissnet om at dens forslag kan gjennomføres til rett tid og tar ansvaret for det. Den kan ikke ta ansvaret eller påta seg arbeidet med å utrede de prosjekter som er kastet inn i siste øyeblikk enten det gjelder Ullevål, Frogner eller Tryvann Stadion, da ingen av disse er faglig eller på annen måte forsvarlig forberedt. Hvis formannskapetets flertallsforslag eller noe annet prosjekt enn Sogn blir vedtatt, forutsetter komiteen at bystyret oppnevner en ny komité, som kan gjennomføre arbeidet på dette grunnlag.¹⁷

Hofmo fremhevet tre hensyn som måtte tas i avgjørelsen om hovedarena. For det første hadde landet og byen påtatt seg forpliktelser overfor de olympiske lekene "[...] og måtte garantere alle idrettsanlegg som avviklingen av vinterlekenes program foreskriver". Dessuten måtte idrettsanleggene fylle de tekniske krav som vedkommende idrett stilte. Endelig måtte det bygges slik at et stort publikum kunne få plass.¹⁸ Også trafikale og byplanmessige vurderinger

lå til grunn for Hofmos forslag. Han hevdet at det med tiden ville avtegne seg en nord–øst-retning i byens regulering. Utviklingen på det kommunikasjons- og bebyggelsesmessige området ville medføre at byens befolkning ikke lenger skulle behøve å kjøre gjennom bykjernen, men lettere komme frem langs de ytre øst–vestgående kommunikasjoner. Veinettet måtte dimensjoneres i samsvar med størrelsen på selve arrangementet, og busstrafikken var estimert til å bli det dominerende kommunikasjonsmidlet. Alt dette talte for Sogn-alternativet, ifølge Hofmo.¹⁹ Dessuten inngikk dette alternativet i mer vidløftige visjoner for byen, slik han formulerte det:

Vi har sett vårt opplegg i sammenheng – teknisk og økonomisk. Vi har forsøkt å tilrettelegge anleggene slik at de vil få fortsatt og varig verdi for Oslo som vinter- og

idrettsby, slik at vi ved siden av Rådhuset og Vigelandsanlegget, Munchsamlingene, kunne vise verden en hovedstad som innen sin midte hadde idrettsanlegg av så allsidig karakter som ingen annen by i verden. Vi tror at Sogn stadion er en integrert del i en sådan utbygging.²⁰

I Hofmos forslag ble det lagt vekt på at hovedarena og andre anlegg knyttet til lekene, på lengre sikt, skulle komme alle idrettsaktive til gode. Også i et slikt perspektiv pekte Sogn seg ut som en fornuftig investering, ifølge Hofmo.

Hofmo la stor vekt på den langsiktige effekten av OL-satsingene for allmennidrett og konkurranseidrett ellers i Oslo, noe som la grunnlaget for en opphetet debatt i bystyret. Hans forslag om utbygging av Sogn vakte motstand særlig i hovedstadspressen (Aftenposten, Dagbladet, VG og Morgenbladet). I tillegg ble trusselen fra olympiakomiteen om å fratrevne hvis ikke forslaget om Sogn skulle få tilslutning, møtt med sterke reaksjoner. Høsten 1949 tok Dagbladet opp også kabinettsspørsmålet på lederplass:

Det er slike metoder Hofmo alltid har praktisert. Han glemmer at han er statsfunksjonær som sjef for Statens Idrettskontor, han glemmer at kommunen har bedt ham sammen med sine kolleger finne fram til den heldigste løsning av banespørsmålet.²¹

Men heller ikke fra sentrale partifeller oppnådde Hofmo tilstrekkelig støtte for Sogn-forslaget. Ifølge arbeiderpartirepresentanten, varaordfører og formann i idrettsutvalget, Brynjulf Bull, ville riktignok idretten og idrettsungdommen være best tjent med Sogn stadion som hovedarena. Imidlertid var kostnadsrammen for stor og ville innebære beslaglegging av for mye materialer. Bull var kritisk også til et alternativt forslag om Ullevål. De penger som ble brukt på denne stadion hadde kommunen ingen mulighet til å fordele på en hensiktsmessig måte, ut fra hensynet til hele byens idrettsungdom, ifølge Bull.

Sogn-forslaget møtte sterkest skepsis fra borgerlig side. I første omgang gikk flere av representantene fra ikke-sosialistisk side inn for Frogner eller Ullevål som hovedarena. Høyres Rolf Stranger var blant de ivrigste Ullevål-tilhengerne.²² Ett av argumentene hans for Ullevål var at arenaen var organisert som privat aksjeselskap, og at en videre utbygging ville medføre minimale omkostninger for Oslo kommune. I tillegg til Hofmos Sogn-forslag og Ullevål/Frogner-forslagene, ble det argumentert for et forslag om Bislett som hovedarena. Forslagets fremste støttespiller var ordfører H.O. Stokke. Stokke argumenterte for at Bislett var den arena som best kunne ivareta hensynet til både utøvere og publikum. Selv om det var flere representanter fra Arbeiderpartiet enn fra borgerlig hold som støttet Sogn-forslaget, avtegnet det seg ikke noen klar partipolitisk dimensjon i spørsmålet om hovedarena.

Etter en lang debatt i bystyret i oktober 1949 ble imidlertid både Ullevål- og Sogn-alternativene endelig lagt bort. Kostnadsrammen for Sogn-alternativet var utslagsgivende for utfallet.²³ Som øverste ansvarlig for vinterlekene fra kommunens side ble finansrådmannens negative innstilling til Sogn avgjørende for å legge bort dette alternativet.²⁴ At også ordfører Stokke stilte seg kritisk til Sogn, og samtidig fremmet et forslag om utbygging av Bislett, banet veien for Bislett som hovedarena.²⁵

Vinterlekene som et helsefremmende tiltak

Legitimeringen av arrangementet ble knyttet til etterbruken og at Oslo kommune og lekene selv skulle finansiere arrangementet. Et ytterligere element i bestrebelsene på å gi vinterlekene legitimitet, allment og politisk, var å koble disse til forebyggende helsearbeid. Som helsepolitisk tiltak må dette sees i lys av et modernisert helsepolitisk regime, et regime som baserte seg på profesjonalisering, vitenskapeliggjøring og en sosialmedisinsk tilnærming til helse. Fra statlig hold ble det lagt vekt på at vinterlekene ville fremme idrett og fysisk fostring generelt, og gi positive ringvirkninger i form av fysisk kultivering av arbeidsstokken. Det siste ble poengtert som et viktig ledd i gjenreisningen. Også organisasjonskomiteen for lekene la betydelig vekt på de helsemessige sidene, og nedsatte derfor en kompetansetung komité med helse som ansvars- og arbeidsområde.²⁶ Helsekomiteen skulle fremme en samfunnsrelevant, profylaktisk (forebyggende) helsepolitikk. Opprinnelig ble helsekomiteen konstituert som en sanitetskomité, med sanitærkontroll som hovedmandat. Men allerede i det konstituerende møtet i 1949 ble komiténavnet og mandatet problematisert. Referatet fra dette møtet ble sendt til organisasjonskomiteen med en anmodning om å få mandatet utvidet til å omfatte all helse- og sanitærkontroll, foruten sanitetstjenesten.²⁷ I referatprotokoll fra møtet i 1949, heter det:

En var enige om å foreslå overfor Organisasjonskomiteen at komiteens mandat ble utvidet til å omfatte foruten sanitetstjenesten også helsekontrollen, hygienisk kontroll av innkvartering, mat m.v. og eventuelt medisinsk-fysiologiske undersøkelser.²⁸

Anmodningen om navneskifte til "helsekomiteen" og utvidelse av mandatet ble etterkommet av organisasjonskomiteen. Det var først og fremst Arne Bruusgaard som, i kraft av å være leder for olympiadens helsekomité, plasserte den sosialmedisinske tenkemåte i OL-1952. Også Bruusgaard hadde sin bakgrunn fra Socialistiske Lægers Forening og arbeideridretten. Legene som utgjorde helsekomiteen definerte tre hovedarbeidsområder:

- Lege- og sanitetstjeneste
- Medisinske undersøkelser

- Hygienisk kontroll

Komiteen oppnevnte tre spesialutvalg for hvert av disse arbeidsområdene.²⁹ Hensikten med den hygieniske kontrollen var å forebygge utbrudd og spredning av sykdommer. Alt kjøkkenpersonell og andre som utførte innendørs tjeneste på innkvarteringsstedene under vinterlekene i 1952, måtte gjennomgå en klinisk undersøkelse med skjermbildefotografering. Det var også utarbeidet en detaljert instruks for renslighet og personlig hygiene. Kontrollører fra Oslo Helseråd og Næringsmiddelkontrollen foretok hyppige inspeksjoner av kjøkken og matvarelagre.

Gjennom organiseringen av helsearbeidet innenfor rammene av 1952-lekene, skjedde det en vitenskapeliggjøring av både allmenn medisin og idrettsmedisin. Helsekomiteen la opp til at det skulle gjennomføres vitenskapelige undersøkelser. Slike undersøkelser var konsentrert om to oppgaver:³⁰

- å gjøre filmopptak av trening og konkurranser, med henblikk på instruksjonsarbeidet.
- å gjennomføre intervjuer av aktive utøvere fra forskjellige land etter et bestemt skjema, for å få opplysninger om treningsmetoder, kosthold m.m. (Statens Gymnastikkskole var tiltenkt en rolle i dette arbeidet).

Konferansen “Folkehelse og Idrett” – et delarrangement

Som et ledd i bestrebelsene på å bruke arrangementet som et helsepolitisk virkemiddel, ble det avholdt en internasjonal konferanse om idrett og helse i Oslo 25.–26. februar 1952 som delarrangement til vinterlekene. Otto Johansen og Arne Bruusgaard var blant initiativtakerne til denne konferansen. At helse, hygiene og samfunnsmedisinske aspekter ved idretten ble tillagt så stor betydning at en stor internasjonal konferanse ble viet dette temaet alene, sier en hel del. En viktig grunn til helsepolitikeres interesse for idrett og koblingspunktene mellom idretts- og helsepolitikk var nok den sterkt økende oppslutningen om den organiserte og uorganiserte idretten i befolkningen. Gjennom sitt konferansebidrag gjorde Karl Evang oppmerksom på at idrettsorganisasjonene hadde 350 000 medlemmer på det gjeldende tidspunktet.³¹ Gjennom å kanalisere en helsemotivert idrettspolitik gjennom en så stor og velorganisert medlemsmasse, kunne politikken målrettes på en mer effektiv måte.

I protokollen fra møtet i helsekomiteen 14. juni 1951, fremgår det at H. Seyffarth, medlem av utvalget for den internasjonale konferansen, insisterte på at konferansen ikke skulle begrenses til det idrettsmedisinske fagområdet. “Konferansen burde ha til oppgave å klargjøre vår nåværende oppfatning av idrettens hensikt og dens betydning for den fysiske og åndelige oppdragelse”, het det.³²

I en felles resolusjon for konferansen kom det til uttrykk en sterk og treleddet idrettsinstrumentalisme: en *utviklingsfremmende* idrett, en *forebyggende* idrett, en *rehabiliterende* idrett. Det utviklingsfremmende og det forebyggende aspektet ved de idrettslige aktivitetene var i kombinasjon innrettet på ungdom. Her het det at deltakelse i idrett ikke bare handlet om overskudd av energi og konkurranselyst, men at idrettslige aktiviteter bidro til å forebygge sosiale problemer, samt å forberede ungdom til arbeidsoppgaver senere i livet.³³ Samtidig må det understrekes at forebygging var tenkt i et vidt perspektiv. Med en innretning på voksne som målgruppe ble det lagt vekt på kroppsøving og idrett i det forebyggende helsearbeidet og i rehabilitering av kun delvis arbeidsføre: “Dette er særlig viktig i våre dager med den økende mekanisering og spesialisering av samfunnets funksjoner”, het det i resolusjonen.³⁴

I Hofmos innledning til konferanserapporten går det frem at idrettens betydning og berettigelse måtte vurderes ut fra dens helsemessige bidrag til samfunnets vekst og utvikling. Her heter det at idrettens betydning er uomtvistelig, “at den som massebevegelse har muligheter for å bli et viktig og konstruktivt ledd i samfunnets utbygging”.³⁵ Det er interessant at idrettslige aktiviteter innenfor rammene av de olympiske lekene knapt tillegges noen verdi i seg selv. Samtidig må et bilde av arrangørene som hemningsløse, naive instrumentalister nyanseres. Flere i arrangørkretsen hevdet at konsekvensene av idrettslige aktiviteter og arrangementer var tvetydige, både for den enkelte utøver og for samfunnet. Man var fullt oppmerksom på de mulige farene og skadevirkningene av idrett og fysisk aktivitet, noe som Arne Bruusgaard selv la vekt på.³⁶ Konferansen sluttet seg til en resolusjon om nødvendigheten av å motarbeide negative trekk ved idrettens bidrag til helsetilstanden. Det het at idrettsgrener som var skadelige måtte “legges ned”, og at stimulansmidler måtte forbys.³⁷

For å forstå hvordan man kunne samle seg om OL-konferansens formuleringer i fellesresolusjonen, må vi se nærmere på det helsebegrepet som ble gjort gjeldende etter krigen. Det må føyes til at idrettsmedisinen i Norge fikk et løft gjennom den internasjonale kontakten som lekene og den internasjonale konferansen om idrett og helse i 1952 førte med seg.³⁸

Arne Bruusgaard og det utvidete helsebegrepet

Verdens helseorganisasjon (WHO) formulerte følgende definisjon av helse i WHOs “grunnlov” i 1946: “Med helse må forstås at et menneske ikke bare er fri for sykdom og svakhet, men at det nyter fullstendig fysisk, psykisk og sosialt velvære.”³⁹ I organisasjonens

grunnlov slås det for øvrig fast at helse må regnes som en av de fundamentale menneskerettigheter, og at befolkningens helse er en viktig forutsetning for fred og sikkerhet.⁴⁰ Samtidig med etableringen av det utvidede helsebegrepet, internasjonalt gjennom denne resolusjonen og nasjonalt gjennom oppbygningen av et forvaltningsapparat innrettet på de ulike aspekter ved helse, ble det idrettsmedisinske virksomhetsområdet utvidet. Arne Bruusgaard beskrev utviklingen for dette virksomhetsområdet slik:⁴¹

- Skadene og deres behandling var det første legene befattet seg med i forbindelse med idrett. Til dette hørte også diagnose.
- Etter hvert fikk legene til behandling idrettsrelaterte sykdommer, og da særlig sykdommer i muskelapparat og ulike sykdommer i vekstaldere.
- Endelig ble idrettsleger engasjert i arbeidet med å forebygge sykdommer og skader relatert til idrettsaktiviteter og friluftsliv. Et viktig aspekt ved dette arbeidet ble utvikling av en profylaktisk helsekontroll.

Tyngdepunktet i idrettsmedisinen hadde flyttet seg over fra å diagnostisere og behandle idrettsrelaterte skader til profylaktisk helsearbeid, ifølge Bruusgaard.

WHO's erklæring fra 1946 ga legitimitet til en helsemessig grunnfilosofi som deler av den norske idrettsbevegelsen hadde kjempet for på 1930-tallet. Denne grunnfilosofien, med Bruusgaard og Hofmo som viktigste talsmenn, var nær beslektet med de tankene som tidligere helsedirektør Karl Evang stod for.⁴² Evang og andre leger som hadde hatt tilknytning til Socialistiske Lægers Forening på 1930-tallet, var sterkt kritiske til mellomkrigstidens offisielle helseparadigme, som frem til andre verdenskrig kunne karakteriseres som “analytisk” og “mekanistisk”. Skolemedisinen i denne perioden satte fokus på sykdom og helse som individuelle, absolutte størrelser. Den enkelte sykdom ble identifisert og lokalisert partielt til de enkelte delene og organene i kroppen. I sin iver etter å påvise årsaker til sykdom mistet legen blikket for “det hele mennesket”, ifølge Evang.⁴³

Gjennom oppgjøret med dette paradigmet var det duket for en institusjonalisering av sosialmedisinen som vitenskap i Norge. Den politiske institusjonaliseringen av sosialmedisinen skjedde ved tilsettingen av Karl Evang i stillingen som helsedirektør i 1945 og utnevningen av Axel Strøm til professor i sosialmedisin i 1951. Gjennom å flytte fokuset fra individet som medisinsk gjenstandsområde til samfunnet, i betydningen sykdomsgenererende omgivelser, skulle ansvaret for menneskers helse dermed tillegges politiske myndigheter og eksperter med vide fullmakter. Ifølge Rune Slagstad så Evang for seg en administrasjon bestående av en “medisinsk generalstab”, med et virkefelt som strakte seg langt ut over de tradisjonelle helseadministrative fagområdene.⁴⁴

Lekene i seg selv og utvidelsen av helsebegrepet fremmet en vitenskapeliggjøring av idretten og etableringen av en idrettslig forgreining av sosialmedisinen. Idrettsmedisinen i Norge fikk et løft gjennom den internasjonale kontakten som lekene og den internasjonale konferansen om idrett og helse i 1952 førte med seg.

Konklusjon

Et norsk vinter-OL i Oslo i 1952 hadde flere odds mot seg. Likevel lot det seg gjøre å få realisert lekene. Denne artikkelen har tatt opp hvordan vinterlekene kunne finne sted og bli legitimert. Talsmennene for lekene, som medlemmene av Oslo formannskap, greide å overbevise om at arrangementet ville få en positiv effekt på gjenreisningens høyest prioriterte område, nemlig boligbyggingen. For å få politisk gjennomslag, foreslo formannskapet å satse på etterbruk av deltakerboligene. Etter at arrangementet var over, skulle disse boligene kunne stilles til disposisjon for vanskeligstilte grupper i boligmarkedet, som studenter.

Helse har vært en viktig motivasjon for lekene. Den internasjonale konferansen om idrett og helse, og helsekomiteens arbeid, hadde sin paradigmatisk forankring i et utvidet helsebegrep. Organiseringen av komiteens arbeid hadde nettopp de tre dimensjonene ved det utvidede helsebegrepet som utgangspunkt: den somatiske – dvs. idrettens virkning på helse og arbeidsevne, den mentale – dvs. idrettens virkning på oppdragelsen, karakterdannelsen og den sjlelige sunnhet, og endelig den sosiale – dvs. idrettens virkning på den mellomfolkkelige og mellommenneskelige forståelsen.

Den bevisste koblingen mellom vinter-OL av 1952, den profylaktiske medisinen, det utvidede helsebegrepet og den sosialmedisinske tenkemåten har vært vel så utslagsgivende for realiseringen av arrangementet som argumentet om etterbruk. Vinter-OL passet med de statlige myndighetenes helse- og sosialpolitikk, arrangementet kom til å fungere som et helsepolitisk propagandatiltak og samtidig et idrettsmedisinsk “testlaboratorium”, alt i henhold til “det utvidede helsebegrepet”.

Noter

¹ Rolf Pettersen og Organisasjonskomiteen: *VI Olympiske vinterleker*. Oslo 1956, s. 27 og 62.

² Arne Martin Klausen (1996): *Lillehammer-OL og olympismen. Et moderne rituale og en flertydig ideologi*, s. 60. Oslo: Ad Notam Gyldendal AS.

³ Oslo formannskap vedtok i 1946 enstemmig å søke om å få tildelt vinterlekene for 1952. *TOBIAS*, Byarkivets informasjonsblad 4/93, s. 8.

⁴ Aktstykker for Oslo kommune 1949–50. Sak nr. 44 Vinterolympiaden 1952. Anleggsarbeider. Finansrådmannens innstilling, s. 7. Behandlet 21. oktober 1949.

- ⁵ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek. Rolf Homos privatarkiv. Serie D-saksarkiv. D-0027, Olympiaden i Oslo 1945–56. Korrespondanse, saker 1945–48. Referat fra møte i Sosialdepartementet 27/10/45. Referent Olaf Helseth.
- ⁶ Matti Goksøy (1996): *Kropp, kultur og tippkamp*, s. 85. Oslo: Universitetsforlaget/Kulturdepartementet.
- ⁷ Aktstykker, Oslo kommune 1948–49: Sak nr. 87 Rolf Homos svar på interpellasjon fra cand. oecon E. Werner Erichsen om kommunens forberedelser til Vinterolympiaden i 1952, s. 193.
- ⁸ Ingar Skrede (1981): Idretten – lek og folketeater, s. 184–185 i Ingrid Semmingsen m.fl.: *Norges kulturhistorie*, bind 7. Oslo: Aschehoug Forlag.
- ⁹ Ingar Skrede (1981) s. 185.
- ¹⁰ Temaet konkurranse-/breddeidrett behandles særskilt av Einar Hval, s. 78, i Otto Johansen (red.) (1949): *Idrett og helse. 22 forelesninger ved idrettskursus*. Oslo: Statens idrettskontor.
- ¹¹ *TOBIAS* 4/93, s. 8.
- ¹² Edgeir Benum (1994): Byråkratenes by, i bind 5 av *Oslo bys historie*, s. 323–324. Oslo: Cappelens Forlag.
- ¹³ Matti Goksøy (red.) (1996): *Kropp, kultur og tippkamp. Statens idrettskontor, STUI og Idrettsavdelingen 1946–1996*, s. 91. Oslo: Universitetsforlaget/Kulturdepartementet.
- ¹⁴ Ifølge avisa Demokraten 17. oktober 1956: Av fem millioner kroner totalt til samfunnshusbygging for perioden 1950–1956, sikret Nordland, Troms og Finnmark seg drøyt halvparten (2,7 millioner).
- ¹⁵ Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek. Rolf Homos privatarkiv. D-saksarkiv. D-0029, Olympiaden i Oslo 1945–56. Norges Olympiske Komité 1945–51. Protokollasjon fra NOKs møte 1. februar 1949.
- ¹⁶ Aktstykker, Oslo kommune 1949–50. Sak nr. 44 Vinterolympiaden 1952, Anleggsarbeider. Ordførerens redgjørelse, s. 113.
- ¹⁷ Olympiakomiteen gjør kabinettsspørsmål, i Arbeiderbladet 19.10.49.
- ¹⁸ Aktstykker, Oslo kommune 1949–50. Sak nr. 44 Vinterolympiaden 1952, Anleggsarbeider. Hofmos innlegg s. 118.
- ¹⁹ Aktstykker, Oslo kommune 1949–50. Sak nr. 44 Vinterolympiaden 1952, Anleggsarbeider. Debatt – Hofmos innlegg s. 123.
- ²⁰ Aktstykker, Oslo kommune 1949–50. Sak nr. 44 Vinterolympiaden 1952, Anleggsarbeider. Debatt – Hofmos innlegg s. 128.
- ²¹ Hofmos trussel, leder i Dagbladet 19. oktober 1949.
- ²² Stranger skiftet fra å støtte Ullevål til å støtte Bislett etter første omgangs votering i bystyret.
- ²³ De viktigste grunnlagsdokumentene som ble forelagt politisk behandling i bystyret var Finansrådmannens innstillinger til saken: Aktstykker, Oslo kommune 1949–50. Sak nr. 44 Vinterolympiaden 1952, Anleggsarbeider. Finansrådmannens innstilling, og Aktstykker, Oslo kommune 1949–50. Sak nr. 68 De VI. Olympiske Vinterleker, Oslo 1952 – Avviklingen av arrangementene. Finansrådmannens innstilling.
- ²⁴ Aktstykker, Oslo kommune 1949–50. Sak nr. 44 Vinterolympiaden 1952, Anleggsarbeider. Debatt – Bulls innlegg s. 141.
- ²⁵ Aktstykker, Oslo kommune 1949–50. Sak nr. 44 Vinterolympiaden 1952, Anleggsarbeider. Ordfører Stokkes sluttinnlegg, s. 159. Bislett ble endelig vedtatt av bystyret (73 mot 11 stemmer), et vedtak som kan tolkes som en kompromissløsning de fleste representantene kunne stille seg bak.
- ²⁶ Helsekomiteen, som ble oppnevnt 18. november 1949, bestod av følgende seks leger: Arne Bruusgaard (formann), Ingvald Johansen (nestformann), Otto Johansen (sekretær), Gunnar Ganes, Erich Erichsen og Einar Hval. Formannen Bruusgaard var på dette tidspunktet overlege ved Statens arbeidstilsyn, Ingvald Johansen var lege ved Statens idrettskontor (senere ved STUI).
- ²⁷ Oslo Byarkiv: Organisasjonskomiteen for de VI Olympiske leker 1952. Serie ED-Komiteer. Boks ED-0003, mappe: Samordningskomiteen. Protokoll fra møte i samordningskomiteens møte 16. desember 1949, s. 2.
- ²⁸ Oslo Byarkiv: Organisasjonskomiteen for de VI Olympiske leker 1952. Serie A – Møtebøker, referatprotokoller, forhandlingsprotokoller og lignende m.m., boks A-0002, mappe: Komiteer A-G. Møte 15. desember 1949.
- ²⁹ I tillegg ble det oppnevnt et spesialutvalg for å forberede arrangementen av *Den internasjonale konferansen om idrett og helse*.
- ³⁰ Oslo Byarkiv: Organisasjonskomiteen for de VI Olympiske leker 1952. Serie A – Møtebøker, referatprotokoller, forhandlingsprotokoller og lignende m.m., boks A-0002, mappe: Komiteer A-G. protokoll fra møte 18. september 1951.
- ³¹ Karl Evangs artikkel Helsemyndighetenes ansvar overfor idretten, i Otto Johansen (red.): *Folkehelse og Idrett*, side 32.
- ³² Oslo Byarkiv: Organisasjonskomiteen for de VI Olympiske leker 1952. Serie ED-Komiteer. Komiteer H-P. Mappe: Helsekomiteen 1. Ed-0002.
- ³³ Otto Johansen (red.) (1952): *Folkehelse og idrett*, Resolusjon s. 16. Oslo: STUI.
- ³⁴ Johansen (red.) (1952) s. 16.

---

³⁵ Hofmos forord, i Otto Johansen (red.): *Folkehelse og idrett*, s. 11.

³⁶ Arne Bruusgaards velkomsttale til konferansen i 1952, i Otto Johansen (red.) (1952): *Folkehelse og idrett*, s. 19–20.

³⁷ Otto Johansen (red.) (1952): *Folkehelse og idrett. Internasjonal konferanse om idrett og helse i tilslutning til de VI. Olympiske vinterleker Oslo 25.–26. februar 1952*. Resolusjon s. 17. Oslo: STUI.

³⁸ Den internasjonale konferansen om idrett og helse i 1952 var en stor internasjonal konferanse som strakte seg over to dager, fra 25.–26. februar 1952 i Oslo. De i alt 46 innleiderne på konferansen bidro til at det i etterkant av konferansen ble publisert en fyldig rapport, redigert av Otto Johansen.

³⁹ Siv Frøydis Berg (2002): *Den unge Karl Evang og utvidelsen av helsebegrepet*, s. 13. Oslo: Solum Forlag.

⁴⁰ Berg (2002) s. 13.

⁴¹ Arne Bruusgaard (1949): Helsekontroll av idrettsutøvere, s. 16 i Otto Johansen (red.) (1949): *Idrett og helse. 22 forelesninger ved idrettskursus*. Oslo: Statens idrettskontor.

⁴² Karl Evang hadde sin bakgrunn i Mot Dag og var formann for Socialistiske Lægers Forening. I 1937 ble han oppnevnt av Arbeidernes Idrettsforbund til å sitte i en felles legekommité som skulle behandle spørsmålet om legeordningen i organisasjonen. Arbeidet i komiteen la grunnlaget for opprettelsen av et eget legekort innenfor AIF.

⁴³ Berg (2002) s. 22.

⁴⁴ Rune Slagstad (1998): *De nasjonale strateger*, s. 312–313. Oslo: Pax Forlag.